

Купчишина О. А., викладач
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна

Прокоф'єв Д. І., аспірант
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-018-6-7>

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Для обґрунтування проблемних аспектів діючого організаційно-економічного механізму регуляторної політики нами було досліджено найбільш проблемні сфери регулювання аграрного виробництва в Україні. Це дослідження здійснювалося через ґрунтовний порівняльний аналіз міжнародних компаративних систем: Doing Business – DB (World Bank) [1]; Global Competitiveness Index – GCI (World Economic Forum) [2]; Economic Freedom of the World (Fraser Institute) [3]; Index of Economic Freedom (Heritage Foundation) [4]; Global Food Security Index – GFSI (The Economist) [5]; Індекс ділового клімату (Програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» в Україні) [6].

Важливим результативним показником аграрної політики є підтримка і розвиток експортного потенціалу галузі. Досліджені нами статистичні дані свідчать про стійку тенденцію до зростання експортної орієнтації українського аграрного бізнесу. Зазначимо, що здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні регулюється Законами України; Указами Президента України; Декретами Кабінету Міністрів України; Положеннями Міністерства економіки України, Міністерства Зовнішньоекономічних Зв'язків, інших міністерств і відомств, що регулюють

окремі питання тарифного і нетарифного характеру; угодами, укладеними Україною з іншими державами і іншими законодавчими актами України.

В цілому законодавство у цій сфері достатньо складне, проте тенденція до спрощення умов зовнішньоекономічної діяльності дає можливість стверджувати про спрощення його регуляторної складової, яка й визначає витрати та мотивацію агровиробників до експорту. Поліпшення якості експортно-імпортного законодавства, яке формує умови для експорту та імпорту аграрної продукції в Україні, як свідчать наведені дані субіндексу Doing Business Trading across Borders, невпинно покращувалося впродовж 2008-2018 рр. Разом з тим останні данні рейтингу Doing Business свідчать про певний застій й, навіть, погіршення цих умов в Україні. Загальний показник України в субіндексі Trading across Borders за даними Doing Business 2018 – 119 місце у світі з 190 країн, що вказує на низьку якість експортно-імпортного законодавства.

При аналізі умов зовнішньої торгівлі за оновленою методологією, можна спостерігати певне їх погіршення за показником витрат часу на оформлення імпортних операцій. Інші показники субіндексу за 2015-2018 рр. Doing Business, не зазнали змін.

Разом з важливістю регуляторних умов ведення експортно-імпортної діяльності на аграрному ринку, важливе значення має розвиток інфраструктури, яка забезпечує таку діяльність. Нами досліджено дані з світового рейтингу Global Competitiveness Index (GCI) для України, які характеризують розвиток інфраструктури для зовнішньої торгівлі (частина показників з другого розділу індексу 2nd pillar: Infrastructure, підрозділ A. Transport infrastructure.

Крім показників Doing Business якості умов для зовнішньої торгівлі описує й рейтинг Global Competitiveness Index (GCI) – розділ 6th pillar: Goods market efficiency (Ефективність товарного ринку); A. Competition (Конкуренція); 2. Foreign competition (Закордонна конкуренція), показник 6.09 Prevalence of trade barriers (Прийнятність бар'єрів для торгівлі), який описує

відношення респондентів до таких регуляторних бар'єрів як стандарти охорони здоров'я та продуктів, технічні та маркувальні вимоги, відносно їхнього впливу на імпорт. Динаміка показнику GCI 6.09 Prevalence of trade barriers (Прийнятність бар'єрів для торгівлі), для України за 2007-2017 рр., балів (7 – найвища оцінка).

Досягнення продовольчої безпеки виступає однією з пріоритетних цілей будь-якої аграрної регуляторної політики як у її загальному, так й у вузькому розумінні. Продовольча безпека, як ціль державного регулювання в аграрній сфері, присутня у всіх програмних документах розвитку АПК будь-якої країни, яка декларує відповідальність держави за безпеку населення.

Враховуючи важливість питання продовольчої безпеки, видання The Economist розробило і публікує з 2012 р. Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index – GFSI) – інтегральний показник, який включає оцінку продовольчої безпеки 113 країн (2017) з 2012 року.

Згідно рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки (GFSI) за 2018 р. Україна займає 63 позицію з 113, маючи 54,1 бал з 100. При цьому спостерігається тенденція до зниження позиції України з 59 балів у 2012 р. до 54 балів у 2017 р. Поступове зниження позицій України спостерігається усіма трьома групами показників рейтингу, що вказує на зниження ефективності державної політики в аграрному секторі України.

Таким чином, дані Глобального індексу продовольчої безпеки (GFSI) за 2012-2018 рр. показують застарілі проблеми, які перешкоджають Україні досягти більш високих показників у цій галузі (з оцінкою «0» і близько нуля), серед них:

1. ВВП на душу населення за ПКС – вкрай низькі значення показника говорять про низький рівень внутрішнього споживчого попиту, у т.ч. й на продукти агробізнесу, що суттєво стримує розвиток внутрішнього агропродовольчого ринку. Зниження цього показника не додає перспектив розвитку агробізнесу.

2. Бюджетні витрати на дослідження та розробки в аграрній сфері – постійно нульові значення вказують на відсутність системної державної політики у сфері організації аграрної науки.

3. Корупція – нульові значення цього показника за всі роки періоду, що аналізується також виводить цю проблему до першочергових, які загрожують національній продовольчій безпеці.

4. Національна продовольча програма або стратегія – нульові значення за цим показником вказують на наявність проблем у державному управлінні аграрним сектором, так само як й з показником «Продовольчий моніторинг та нагляд», які є складовими показника «Стандарти харчування».

Відповідно, при розробці комплексу заходів державної регуляторної політики в аграрній сфері слід приділити увагу саме цим критичним позиціям рейтингу продовольчої безпеки.

При цьому існуючий стан де-факто виводить значну частину аграрного виробництва з-під податкового та регуляторного тиску. Подальший аналіз ефективності регуляторної політики в аграрній сфері стосовно господарств населення слід проводити з урахуванням того факту, що досягнення конкурентного високо-ефективного товарного аграрного виробництва об'єктивно неможливо без спеціалізації та використання ефекту масштабу виробництва, що потребує легальної організаційно-правової інституціоналізації й, відповідно, податкової суб'єктивізації. Особливо важливими ці питання є в умовах децентралізації, що відбулася в Україні.

Тобто наявність такого значного сектору зайнятості в аграрному виробництві, який не повною мірою інституціоналізований й фіскально-легалізований, свідчить про значні проблеми у відносинах домогосподарств з державою, про відсутність довіри до держави, про те, що існуюча система регулювання в аграрній сфері не є стимулюючою для дрібного і середнього приватного бізнесу. Результатом є фактична тінізація сільсько-господарського виробництва, підтримання рівня обмеженої ефективності, недоотримання податкових надходжень для

бюджету, накопичення невирішених соціальних проблем у сільській місцевості.

Крім того при створенні умов для розвитку аграрного бізнесу, певна частина господарств населення у сільській місцевості, які станом на кінець 2016 р. мають у своєму володінні або користуванні земельні ділянки – 4,6 млн домогосподарств, може перетворитися на фермерські господарства або інституціоналізуватися через інші організаційно-господарські форми. При цьому ключовими факторами виступають доступ до ринку землі (розширення землеволодінь) та ринку кредитних коштів (капіталізація).

Без створення умов для ринкової інституціоналізації господарств населення в Україні, неможливе подальше підвищення ефективності агробізнесу.

Література:

1. Офіційний сайт Doing Business – DB (World Bank). URL: <https://www.doingbusiness.org> (дата звернення: 26.11.2020).

2. Офіційний сайт Global Competitiveness Index – GCI (World Economic Forum) URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 06.12.2020).

3. Офіційний сайт Economic Freedom of the World (Fraser Institute). URL: <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom> (дата звернення: 03.12.2020).

4. Офіційний сайт Index of Economic Freedom (Heritage Foundation). URL: <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 26.11.2020).

5. Офіційний сайт Global Food Security Index – GFSI (The Economist). URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/> (дата звернення: 18.11.2020).

6. Офіційний сайт Індекс ділового клімату (Програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» в Україні). URL: <http://eef.org.ua/programi/programa-usaid-liderstvo-v-ekonomichnomu/> (дата звернення: 18.09.2020).